

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 270/2016 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 12/2017 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- oikeusministeri Antti Häkkänen, oikeusministeriö
- osastopäällikkö, ylijohtaja Kari Kiesiläinen, oikeusministeriö
- hallitusneuvos, apulaisosastopäällikkö Heikki Liljeroos, oikeusministeriö
- hallitussihteeri Jennimari Huovinen, oikeusministeriö
- hankejohtaja Marko Loisa, oikeusministeriö
- kansliapäällikkö Päivi Nerg, sisäministeriö
- johtava asiantuntija Ari-Pekka Dag, sisäministeriö
- neuvotteleva virkamies Niina Puolusmäki, valtiovarainministeriö
- presidentti Timo Esko, korkein oikeus
- presidentti Mikko Könkkölä, Helsingin hovioikeus
- presidentti Pertti Nieminen, Itä-Suomen hovioikeus
- presidentti Marianne Wagner-Prenner, Rovaniemen hovioikeus
- presidentti Kenneth Nygård, Turun hovioikeus
- hovioikeudenneuvos Ulla-Maj Leppäkorpi, Vaasan hovioikeus
- laamanni Olli Saunanoja, Espoon käräjäoikeus
- laamanni Mika Falck, Hyvinkään käräjäoikeus
- laamanni Anders Cederberg, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus
- laamanni Kimmo Saarela, Kemi-Tornion käräjäoikeus
- laamanni Jorma Väyrynen, Keski-Pohjanmaan käräjäoikeus
- laamanni Jyrki Kiviniemi, Lapin käräjäoikeus

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

- laamanni Klaus Ekelund, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus
- osastonjohtaja, käräjätuomari Heikki Juntunen, Oulun käräjäoikeus
- johtava laamanni Daniel Allén, Pohjanmaan käräjäoikeus
- laamanni Hannu Lindgren, Pohjois-Savon käräjäoikeus
- laamanni Petteri Palomäki, Tuusulan käräjäoikeus
- käräjätuomari, osaston johtaja Nina Hotti, Vantaan käräjäoikeus
- osastonjohtaja, käräjätuomari Heikki Sneck, Ylivieska-Raahen käräjäoikeus
- toiminnan tuen yksikön päällikkö Christer Lundström, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- johtava hallintovouti Jorma Niinivirta, Valtakunnanvoudinvirasto
- konkurssiasiamies Helena Kontkanen, konkurssiasiamiehen toimisto
- johtava julkinen oikeusavustaja Ilkka Laari, Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
- johtaja Teija Hyytiäinen, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
- johtaja Kari Hietala, Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
- johtava julkinen oikeusavustaja Olli Vilanka, Länsi-Uudenmaan oikeusaputoimisto
- pääsihteeri Markus Österlund, Svenska Finlands folkting
- asiantuntija Erik Munsterhjelm, Svenska Finlands folkting
- toimitusjohtaja Jari Sarjo, Senaatti-kiinteistöt
- kaupunginsihteeri Tuomo Sallinen, Kiuruveden kaupunki
- hallintojohtaja Outi Lehmijoki, Porvoon kaupunki
- kaupunginlakimies Leena Mikkola-Riekkinen, Raahen kaupunki
- kaupunginjohtaja Tom Simola, Raaseporin kaupunki
- kunnanjohtaja Viljo Pesonen, Sodankylän kunta
- VT, hallintojohtaja (virkavapaana) Kreettastiina Isohanni-Niiranen, Varkauden kaupunki
- puheenjohtaja Outi Ahonen, Oikeushallinnon henkilökunta OHK ry
- asianajaja Hanna Räihä-Mäntyharju, Suomen Asianajajaliitto
- haastemies Tommi Paasikivi, Suomen Haastemiehet JHL ry
- oikeuspoliittinen asiamies Eero Blåfield, Suomen Lakimiesliitto ry
- varapuheenjohtaja Minna Hällström, Suomen tuomariliitto ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- sisäministeriö, rajavartiolaitoksen esikunta
- sisäministeriö, poliisiosasto
- puolustusministeriö
- Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus
- Etelä-Savon käräjäoikeus
- Keski-Suomen käräjäoikeus
- Kymenlaakson käräjäoikeus
- Etelä-Karjalan käräjäoikeus
- Rikosseuraamuslaitos
- Poliisihallitus
- Etelä-Savon maakuntaliitto
- Lapin liitto
- Pohjanmaan liitto
- Pohjois-Savon liitto
- Uudenmaan liitto
- Suomen Kuntaliitto

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

- Hyvinkään kaupunki
- Iisalmen kaupunki
- Kemijärven kaupunki
- Kotkan kaupunki
- Lohjan kaupunki
- Pietarsaaren kaupunki
- Savonlinnan kaupunki
- Ylivieskan kaupunki
- Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tuomioistuinlakia, kiinteistönmuodostamislakia, merilakia, ryhmäkannelakia, yrityksen saneerausesta annettua lakia, ulosottoaarta, sotilasoikeudenkäyntilakia ja tuomioistuinharjoittelusta annettua lakia.

Esityksellä toteutettaisiin käräjäoikeuksien rakenneuudistus. Uudistuksella kehitettäisiin käräjäoikeusverkostoa siten, että sen jälkeen Suomessa olisi 20 käräjäoikeutta nykyisten 27 käräjäoikeuden sijaan. Käräjäoikeuspaikkakunnat olisivat Espoo, Helsinki, Hämeenlinna, Joensuu, Jyväskylä, Kajaani, Kouvola, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Maarianhamina, Mikkeli, Oulu, Pori, Rovaniemi, Seinäjoki, Tampere, Turku, Vaasa ja Vantaa. Uudistuksella yhdistettäisiin Espoon ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudet, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan käräjäoikeudet, Oulun ja Ylivieska-Raahan käräjäoikeudet sekä Kemi-Tornion ja Lapin käräjäoikeudet. Lisäksi Hyvinkään käräjäoikeuden tuomiopiiri jaettaisiin siten, että sen eteläiset kunnat ja Itä-Uudenmaan, Tuusulan ja Vantaan käräjäoikeudet yhdistettäisiin, ja Hyvinkään käräjäoikeuden tuomiopiirin pohjoiset kunnat ja Kanta-Hämeen käräjäoikeus yhdistettäisiin. Käräjäoikeudet nimettäisiin pääosin maakuntien nimien perusteella. Käräjäoikeuksien toimipaikkojen määrää vähennettäisiin nykyisestä 57:stä 36:een. Käräjäoikeuksien 20 hallinnollisen kanslian lisäksi erillisiä kanslioita jäisi neljälle ja istuntopaikkoja 12 paikkakunnalle.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että eräitä erityisasiaryhmiä eli merioikeus-, ryhmäkanne-, yritys-saneeraus-, ulosottovalitus- ja sotilasoikeudenkäyntiasioita keskitettäisiin käsiteltäväksi nykyistä harvempiin käräjäoikeuksiin.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2019. Poikkeuksena olisivat tuomioistuinlain 17 luvun 2, 7 ja 15 §:n, 19 luvun 6 §:n sekä tuomioistuinharjoittelusta annetun lain 14 §:n muutokset, jotka ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Hallituksen esityksessä esitetään käräjäoikeuksien määrän vähentämistä 27:stä 20:een. Samalla eräät asiaryhmät keskitettäisiin nykyistä harvempiin käräjäoikeuksiin. Lakivaliokunta pitää esitystä saamansa selvityksen perusteella tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena sekä puoltaa siihen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomioin ja muutosehdotuksin.

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

Käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen tausta ja tavoitteet sekä suhde vireillä oleviin muihin hankkeisiin

Käräjäoikeudet perustettiin yleisiksi alioikeuksiksi vuonna 1994, jolloin maaseudun kihlakunnanoikeudet ja kaupunkien raastuvanoikeudet lakkautettiin. Samalla alioikeuksien määrää vähennettiin 97:stä 70 käräjäoikeuteen. Pienimpien käräjäoikeuksien yhdistämistä on jatkettu asteittain niin, että vuonna 2007 käräjäoikeuksia oli viitisenkymmentä. Viimeisimmässä vuonna 2010 toteutetussa rakenneuudistuksessa määrä puolitettiin nykyiseen 27 käräjäoikeuteen. Samassa yhteydessä kiinteistöjen kirjaamisasiat siirrettiin käräjäoikeuksista Maanmittauslaitokselle. Myös hovi- ja hallinto-oikeuksia on vähennetty vuonna 2014 siten, että aiempien kuuden hovioikeuden sijasta nykyisin on viisi hovioikeutta ja kahdeksan hallinto-oikeuden sijaan kuusi hallinto-oikeutta (HE 153/2012 vp, LaVM 2/2013 vp).

Nyt hallitus ehdottaa, että käräjäoikeuksien määrää edelleen vähennetään seitsemällä siten, että käräjäoikeuksia olisi vuoden 2019 alusta 20. Samalla käräjäoikeuksien tuomiopiirejä laajennetaan ja toimipaikkojen määrää vähennetään. Rakenneuudistuksen tavoitteena on turvata lainkäytön laatu ja tuomioistuinten toimintakyky käräjäoikeuksien toimintaympäristön muuttuessa ja taloudellisten reunaehtojen tiukentuessa. Taustalla ovat muun muassa oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013—2025 sekä pääministeri Sipilän hallituksen toimintasuunnitelma.

Lakivaliokunta toteaa, että käräjäoikeuksien määrää ehdotetaan vähennettäväksi varsin pian edellisen, vuoden 2010 rakenneuudistuksen jälkeen. Käräjäoikeuksien toimintaympäristö on kuitenkin edellisen uudistuksen toteuttamisen jälkeen muuttunut verraten nopeasti. Esityksen perusteista (s. 15—18) ilmenee, että käräjäoikeuksissa käsiteltävien asioiden määrä on vähentynyt erityisesti, kun kiinteistön kirjaamisasiat on siirretty Maanmittauslaitokselle. Asiamäärien ennakoidaan vähenevän myös vastaisuudessa vireillä olevien uudistusten myötä. Niin ikään asiointi käräjäoikeuksissa on muuttunut ja muuttuu edelleen sähköisen asioinnin ja videoneuvottelujen lisääntymisen ja kehittymisen myötä. Tämä merkitsee sitä, että kansalaisen on yhä harvemmin välttämätöntä asioida käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti. Sähköisen asioinnin edistäminen sekä käräjäoikeuksien asianhallintajärjestelmän uudistaminen (AIPA) edellyttävät kuitenkin huomattavia taloudellisia investointeja samalla, kun taloudelliset reunaehdot ovat tiukentuneet.

Saamaansa selvitystä kokonaisuutena arvioituaan lakivaliokunta on päätenyt katsomaan, että rakenneuudistus on välttämätön käräjäoikeuksien toimintakyvyn ja toiminnan laadun turvaamiseksi. Taloudellisten reunaehtojen tiukentumisen vuoksi nykyisen laajuisen käräjäoikeusverkoston ylläpitäminen ja varustaminen nykyaikaisella sähköisen asioinnin ja työskentelyn mahdollistavalla tekniikalla samoin kuin tarvittavilla turvallisuusjärjestelyillä ei ole mahdollista. Samalla käräjäoikeuksien käsittelemät asiat ovat yhteiskunnan monimutkaistumisen ja kansainvälistymisen myötä vaikeutuneet, mikä asettaa vaatimuksia käräjäoikeuksien toiminnalle ja tuomareiden osaiselle. Valiokunta katsookin, että käräjäoikeuksien yksikkökoon kasvattaminen ja tuomiopiirin laajentaminen hallituksen esittämällä tavalla antavat mahdollisuuden kehittää käräjäoikeuksien toimintaa ja ydinosaamista, sillä suuremmissa yksiköissä voidaan pienempiä yksiköitä helpommin tasata työmäärää samoin kuin edistää tuomareiden erikoistumista ja monijäsenisten kokoonpanojen käyttöä. Tällaisin toimin voidaan pitää huolta lainkäytön laadusta ja samalla edistää pitkäaikaista tavoitetta siirtää oikeudenkäynnin painopiste käräjäoikeuksiin.

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

Valiokunta myös toteaa, että vuoden 2010 käräjäoikeuksien rakenneuudistuksella on arvioitu olleen myönteisiä vaikutuksia käräjäoikeuksien toimintaan ja tuloksellisuuteen. Uudistuksen vaikutuksia on selvitetty kolmen käräjäoikeuden osalta vuonna 2013 (HMV Public Partner Oy). Vaikka selvityksen johtopäätökset eivät ole yleistettävissä kaikkiin käräjäoikeuksiin, niistä ilmenee, että suurempia yksiköitä muodostamalla käräjäoikeuksien resurssit on saatu tehokkaammin käyttöön ja niiden tuottavuus ja taloudellisuus ovat parantuneet. Myös oikeusministeriön omat tilastot tukevat tällaista johtopäätöstä, sillä niiden mukaan vuoden 2010 rakenneuudistuksella on saavutettu säästöjä erityisesti henkilöstö- ja toimitilakustannuksissa ainakin noin 3 miljoonaa euroa. Vastavia havaintoja on tehty vuonna 2014 toteutetusta hovi- ja hallinto-oikeuksien rakenneuudistuksesta. Käräjäoikeuksien välillä on kuitenkin saadun selvityksen mukaan edelleen eroja tuloksellisuudessa ja tuottavuudessa johtuen muun muassa siitä, että osa käräjäoikeuksista jäi vuoden 2010 rakenneuudistuksessa varsin pieniksi. Tällaisilla eroilla on heijastusvaikutuksia muun muassa asioiden käsittelyaikoihin ja näin kansalaisten yhdenvertaisuuteen. Myös nämä seikat puoltavat esitettyä käräjäoikeuksien rakenneuudistusta.

Samanaikaisesti käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen kanssa vireillä on useita muita tuomioistuinlaitosta koskevia uudistushankkeita. Tällainen on ensinnäkin tuomioistuinviraston perustaminen, jota on vastikään pohdittu oikeusministeriön asettamassa toimikunnassa (Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 23/2017). Rakenneuudistuksen valiokuntakäsittelyssä onkin tuotu esiin, että käräjäoikeuksien rakenneuudistus tulisi lykätä tuomioistuinviraston valmisteltavaksi. Lakivaliokunta ei kuitenkaan edellä mainittujen toimintaympäristön muutosten valossa tue tällaista etenemistapaa, koska mahdollisesti perustettava tuomioistuinvirasto voi aloittaa toimintansa aikaisintaan vuonna 2019. Näin ollen uudistuksen siirtäminen kyseisen viraston valmisteltavaksi viivästyttäisi merkittävästi käräjäoikeusverkoston uudistamista. On myös otettava huomioon, että käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen toteuttamiseen tulee yhteistoimintamenettelyn, erilaisten toimitila- ja virkajärjestelyjen sekä asetusmuutosten vuoksi varata riittävästi aikaa. Myös käräjäoikeuksien henkilöstön hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että päätökset rakenneuudistuksen toteuttamisesta ja sisällöstä tehdään mahdollisimman pian, koska epävarmuus tulevasta on henkilökunnalle raskasta.

Vireillä on myös summaaristen riita-asioiden keskittäminen tiettyihin käräjäoikeuksiin (Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 12/2017). Saadun selvityksen mukaan tavoite on, että keskittäminen tulisi voimaan samaan aikaan kuin nyt käsiteltävä verkostouudistus tai mahdollisimman pian sen jälkeen. Hallituksen asiaa koskevan esityksen valmistelu on kuitenkin viivästynyt, eikä sitä ole vielä annettu eduskunnalle. Valiokunta pitää tätä valitettavana, sillä summaariset riita-asiat muodostavat huomattavan osan käräjäoikeuksien työmäärästä, minkä vuoksi niiden mahdollista keskittämistä olisi ollut asianmukaista arvioida samanaikaisesti nyt käsillä olevan uudistuksen kanssa erityisesti käräjäoikeuksien henkilöstö- ja toimitilatarpeiden kannalta. Myös perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa katsonut, että samaan asiakokonaisuuteen liittyvien uudistusten toteuttaminen erillisillä lainsäädäntöhankkeilla voi merkitä sitä, että valiokunta joutuu arvioimaan tiettyä esitystä puutteellisten tietojen perusteella eikä voi ottaa arvioinnissaan huomioon eri esitysten kumulatiivisia vaikutuksia (PeVL 12/2017 vp ja siinä viitattu PeVL 43/2016 vp, PeVL 60/2014 vp). Käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen toteuttaminen on kuitenkin joka tapauksessa edellytys summaaristen riita-asioiden keskittämiselle, koska keskittäminen on tarkoitus toteuttaa uudistetun käräjäoikeusverkoston pohjalta. Edellä mainittuja uudistuksia koskevia esityksiä ei siten ole aivan välttämätöntä käsitellä yhdessä. Mainituista syistä la-

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

kivaliokunta ei ole jäänyt odottamaan summaaristen riita-asioiden keskittämistä koskevan esityksen antamista eduskunnalle ottaen myös huomioon, että tämä olisi viivästyttänyt käräjäoikeusverkostoa koskevan uudistuksen käsittelyä. Käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen ja summaaristen asioiden keskittämisen yhteisvaikutuksiin tulee kuitenkin jatkovalmistelussa kiinnittää erityistä huomiota.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenee lisäksi, että käräjäoikeuksien rakenneuudistus liittyy vireillä olevaan maakuntauudistukseen, koska käräjäoikeuksien tuomiopiirit on tarkoitus muodostaa maakuntauudistusta vastaaviksi. Tämän vuoksi lainsäädännön eduskuntakäsittelyssä on esityksen perustelujen mukaan varmistettava siitä, että käräjäoikeuksien tuomiopiirit ovat yhteensopivat maakuntauudistuksen maakuntajaon kanssa (s. 45).

Esityksen perusteluissa tarkoitettu hallituksen esitys maakuntauudistuksesta on annettu eduskunnalle tammikuussa 2017 (HE 15/2017 vp), mutta sen käsittely eduskunnan valiokunnissa on tällä hetkellä vielä kesken. Nyt käsiteltävänä oleva käräjäoikeusuudistus ei kuitenkaan ole sillä tavoin riippuvainen maakuntauudistuksesta, että maakuntauudistuksen hyväksyminen olisi edellytys käräjäoikeusuudistuksen hyväksymiselle. Tämä johtuu siitä, että käräjäoikeuksien tuomiopiireistä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Maakuntauudistuksen edellyttämät muutokset voidaan siten ottaa huomioon asetusta annettaessa. Edellä esitetystä seuraa, ettei maakunta- ja käräjäoikeusuudistuksia koskevia hallituksen esityksiä ole tarpeen sovittaa yhteen eduskuntakäsittelyn aikana.

Käräjäoikeusverkoston kattavuus ja asianosaisen asema

Hallituksen esityksen perusteluista (HE s. 22—25) ilmenee, että käräjäoikeusverkoston muodostamisessa on tavoiteltu muun muassa sitä, että käräjäoikeudet muodostuisivat henkilöstö-, asia- ja väestömäärältään nykyistä tasakokoisemmiksi. Lisäksi verkostosta on pyritty muodostamaan maantieteellisesti kattava siten, että tuomioistuimet ja niiden toimipisteet sijoitetaan tavalla, joka turvaa oikeuden saatavuuden maantieteelliset etäisyydet ja väestön painopistealueet huomioon ottaen. Tämän mukaisesti toimipaikat on pyritty sijoittamaan paikkakunnille, joilla niille on suurin tarve. Samalla tavoitteena on, että toimintoja keskitetään yhteen toimipisteeseen. Taustalla on henkilökohtaisen asiointitarpeen vähentyminen samoin kuin se, että tuomioistuimen toimiminen useasta toimipaikasta käsin aiheuttaa usein haasteita tuomioistuimen johtamiselle ja henkilöstölle. Käräjäoikeuksien tuomiopiireissä on kiinnitetty huomiota myös maakuntajakoon sekä ulosotto-, syyttävä- ja poliisipiireihin samoin kuin kielellisten oikeuksien toteuttamiseen.

Edellä mainittujen seikkojen perusteella esityksessä ehdotetaan, että käräjäoikeuksia ovat vastaisuudessa Ahvenanmaan, Etelä-Karjalan, Etelä-Pohjanmaan, Etelä-Savon, Helsingin, Itä-Uudenmaan, Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen, Kymenlaakson, Lapin, Länsi-Uudenmaan, Oulun, Pirkanmaan, Pohjanmaan, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Päijät-Hämeen, Satakunnan ja Varsinais-Suomen käräjäoikeudet. Näistä 20 käräjäoikeudesta säädetään tuomioistuinlaissa (1. lakiehdotuksen 3 §). Käräjäoikeuspaikkakunnat olisivat Espoo, Helsinki, Hämeenlinna, Joensuu, Jyväskylä, Kajaani, Kouvola, Kuopio, Lahti, Lappeenranta, Maarianhamina, Mikkeli, Oulu, Pori, Rovaniemi, Seinäjoki, Tampere, Turku, Vaasa ja Vantaa. Uudistuksella yhdistetään Espoon ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudet, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan käräjäoikeudet, Oulun ja Ylivieska-Raahan käräjäoikeudet sekä Kemi-Tornion ja Lapin käräjäoikeudet. Lisäksi

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

Hyvinkään kärjäoikeuden eteläiset kunnat ja Itä-Uudenmaan, Tuusulan ja Vantaan kärjäoikeudet yhdistetään ja Hyvinkään kärjäoikeuden tuomiopiirin pohjoiset kunnat ja Kanta-Hämeen kärjäoikeus yhdistetään. Näin kärjäoikeuksien määrä vähenee seitsemällä nykytilaan verrattuna.

Verkoston maantieteellisestä kattavuudesta on esityksen mukaan tarkoitus huolehtia riittävällä määrällä kanslioita ja istuntopaikkoja. Niistä säädetään tuomioistuinlain (673/2016) 2 luvun 4 §:n nojalla oikeusministeriön asetuksella, jonka luonnos on hallituksen esityksen liitteenä. Muita toimipaikkoja kuin hallinnollisia kanslioita on pyritty jättämään vain silloin, kun niille on erityiset perusteet esimerkiksi maantieteellisten etäisyyksien vuoksi. Tämän mukaisesti tarkoitus on, että kärjäoikeuksien päätoimipaikkojen lisäksi verkostossa on neljä muuta kansliaa, joihin on sijoitettuna henkilöstöä ja joissa on istuntopaikka. Esityksestä ilmenee, että ne sijaitsevat Hyvinkäällä, Kemissä, Kokkolassa ja Ylivieskassa. Lisäksi erillinen istuntopaikka jää seuraaville 12 paikkakunnalle: Inarin Ivalo, Kauhava, Kittilä, Kuusamo, Nurmes, Porvoo, Raasepori, Rauma, Salo, Savonlinna, Sodankylä ja Utsjoki. Kaikkiaan toimipaikkoja verkostossa on siten 36.

Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa arvioinut, että kärjäoikeusverkosto säilyy perustuslain 21 §:n kannalta riittävän kattavana eikä ehdotuksen kokonaisuutena arvioida vaarantavan oikeutta saada asiansa käsitellyksi toimivaltaisessa tuomioistuimessa eikä oikeutta asian asianmukaiseen käsittelyyn (PeVL 12/2017 vp).

Uudistuksen valmistelussa esillä on ollut kaksi muutakin vaihtoehtoa, joissa kärjäoikeuksia olisi ollut joko 17 tai 14 sekä toimipaikkoja kaikkiaan 33 (Oikeusministeriö, Mietintöjä ja lausuntoja 14/2015). Se, mikä olisi kärjäoikeuksien ja toimipaikkojen sopivin määrä ottaen huomioon uudistuksen tavoitteet, ei siten ole yksiselitteistä. Keskeistä lakivaliokunnan mielestä kuitenkin on, että kärjäoikeusverkostoa arvioidaan tavoitteiden kannalta kokonaisuutena. Maantieteellisen kattavuuden arvioinnin kannalta merkityksellistä ei ole pelkästään kärjäoikeuksien määrä, vaan myös toimipaikkojen yhteismäärä ja sijainti. Valiokunta katsookin, että kokonaisuutena arvioiden esitettyä 36 toimipaikan verkostoa voidaan pitää varsin kattavana. Eräisiin toimipaikkoihin liittyy kuitenkin kielellisten oikeuksien toteuttamisen kannalta tai muutoin eräitä erityiskysymyksiä, joita valiokunta käsittelee jäljempänä tarkemmin.

Kärjäoikeuksien ja niiden toimipaikkojen maantieteellisellä sijoittumisella on merkitystä oikeuden saatavuuden kannalta. Se, että kärjäoikeuksia ja niiden toimipaikkoja vähennetään, merkitsee väistämättä sitä, että osalle kansalaisista matka tuomioistuimeen voi pidentyä merkittävästi. Tämä voi lisätä asianosaisille aiheutuvia matkakustannuksia sekä aiheuttaa heille käytännön hankaluuksia. Hallituksen esityksessä kuitenkin arvioidaan, etteivät asianosaisten ja heidän avustajiensa matkakustannukset lisäänty niin merkittävästi, että sillä olisi ratkaisevaa merkitystä esityksen taloudellisia vaikutuksia kokonaisuutena arvioitaessa (s. 32). Tarvetta matkustaa tuomioistuimeen voidaan myös vähentää lisäämällä sähköistä asiointia ja videoneuvottelumahdollisuuksia samoin kuin sillä, että käytetään valtion yhteispalvelupisteitä hyväksi tuomioistuinten asiakaspalvelussa. Nämä keinot edellyttävät kuitenkin vielä sekä lainsäädännöllisiä että käytännön toimenpiteitä, jotta ne olisivat kansalaisten käytettävissä tosiasiallisesti. Lakivaliokunta pitääkin välttämättömänä, että mainittujen keinojen tosiasiallista käytettävyyttä ja toimivuutta jatkossa seurataan.

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

Niillä paikkakunnilla, joilta käräjäoikeus lakkaa, voi myös muiden oikeudellisten palvelujen, kuten yksityisten asianajotoimistojen ja lakiasiantuntijatoimistojen palvelujen, tarjonta vähentyä, vaikka-kin myös muut seikat kuin käräjäoikeuden läheisyys vaikuttavat oikeudellisten palvelujen tarjonnan sijoittumiseen. Se, että julkisen oikeusavun toimipaikkaverkosto on maantieteellisesti varsin kattava, ei kaikilta osin korjaa tilannetta, koska kaikilla kansalaisilla ei ole mahdollisuutta päästä julkisen oikeusavun piiriin. Lakivaliokunta pitääkin tärkeänä, että uudistuksen vaikutuksia oikeudellisten palvelujen tarjontaan seurataan. Valiokunnan näkemyksen mukaan oikeudellisten palvelujen saatavuutta voitaisiin edistää muun muassa sähköistä asiointia ja etäyhteyksiä kehittämällä. Lisäksi jatkossa tulee selvittää, voidaanko oikeusturvan saatavuutta parantaa laajentamalla yksityisten oikeusavustajien mahdollisuuksia hoitaa julkisen oikeusavun puitteissa nk. ulkoprosessuaalisia asioita.

Eräitä rakenneuudistuksen kohdentumiseen liittyviä näkökohtia

Lakivaliokunnan kuulemat asiantuntijat ovat pitäneet käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen tavoitteita yleisesti ottaen kannatettavina, mutta eräiltä osin uudistuksen kohdentumista on arvioitu. Tämän vuoksi valiokunta käsittelee seuraavassa eräitä rakenneuudistuksen kohdentumiseen liittyviä erityiskysymyksiä. Kielellisten oikeuksien toteutumiseen liittyviä kysymyksiä arvioidaan jäljempänä erikseen.

Lakivaliokunta toteaa, että merkittävimmin käräjäoikeuksien rakenneuudistus koskettaa Helsingin hovioikeuspiiriin eli Uudenmaan käräjäoikeuksia, sillä niitä olisi jatkossa kolme nykyisen seitsemän sijaan. Kaikki uudistuksen myötä lakkautettavat hallinnolliset kansliat sijaitsevat Uudellamaalla. Toisaalta on otettava huomioon, että edellisessä rakenneuudistuksessa Helsingin hovioikeuspiiriin ei kohdistettu muutoksia. Yleisesti ottaen valiokunta katsoo, että verkoston tiivistäminen on myös Helsingin hovioikeuspiirissä perusteltua ja tarpeellista ottaen huomioon siellä sijaitsevien käräjäoikeuksien merkittävä määrä ja se, että osa on varsin pieniä. Alueella on myös suhteellisen lyhyet etäisyydet ja hyvät liikenneyhteydet.

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että Helsingin hovioikeuspiiriin muodostuu Helsingin käräjäoikeuden lisäksi kaksi muuta hyvin suurta käräjäoikeutta, kun Espoon ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudet yhdistyvät uudeksi Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudeksi ja Vantaan käräjäoikeudesta muodostetaan yhdessä nykyisen Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden, Tuusulan käräjäoikeuden ja Hyvinkään käräjäoikeuden kanssa uusi Itä-Uudenmaan käräjäoikeus. Vantaan käräjäoikeutta voidaan pitää jo nykyisin varsin isona yksikkönä, ja yhdistettävät käräjäoikeudet sijaitsevat alueella, jossa on merkittävä väestönkasvu. Nämä seikat huomioon ottaen mahdollinen olisi myös sellainen vaihtoehto, jossa edellä mainituista käräjäoikeuksista olisi Itä- ja Keski-Uudellamaalla yhden yksikön sijaan muodostettu kaksi käräjäoikeutta. Ottaen kuitenkin huomioon uudistuksen tavoitteet sekä edellä mainitut yleiset perusteet käräjäoikeuksien yhdistämiselle valiokunta on päättänyt pitämään myös hallituksen esittämää yhden yksikön mallia hyväksyttävänä.

Uudistuksessa Oulun ja Ylivieska-Raahan käräjäoikeudet yhdistyvät. Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota Oulun oikeus- ja poliisitalon kuntoon ja sen vaikutukseen Raahan istunto- paikan tulevaisuuteen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan poliisitalon syksyllä 2016 alkanut remontti on aiheuttanut vakavia sisäilmaongelmia sekä poliisi- että oikeustalon puolella.

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

Kaikki poliisitoiminnot on siirretty pois Oulun poliisitalosta, ja henkilökunta työskentelee väistötiloissa. Myös osa oikeustalon henkilökunnasta työskentelee väistötiloissa. Oikeustalon puolella on tehty kesällä 2017 kuntotutkimus, jonka perusteella on tarkoitus käynnistää oikeustalon peruskorjaus. Peruskorjauksen arvioidaan käynnistyvän pian ja valmistuvan vuoden 2018 loppu- tai 2019 alkupuolella. Valiokunnalla ei ole ollut käytettävissään peruskorjauksen kustannusarviota. Poliisitoimintojen osalta sen sijaan sisäministeriö, Poliisihallitus, Oulun poliisilaitos ja Senaatti-kiinteistöt ovat sopineet laajemmasta vaihtoehtoisten tilaratkaisujen selvittämisestä vuoden 2017 loppuun mennessä.

Lakivaliokunta on huolestunut Oulun poliisi- ja oikeustalon kunnosta ja sisäilmaongelmista yleisemminkin, sillä henkilöstön tulee voida työskennellä terveellisessä ja turvallisessa työympäristössä. Oulun poliisi- ja oikeustalon osalta valiokunta pitää järkevänä, että jatkossa arvioitaisiin myös mahdollisia synergiaetuja sisäministeriön ja oikeusministeriön hallinnonalojen yhteisistä toimitilaratkaisuista. Lisäksi valiokunta korostaa, että Oulun oikeustalon kunto-ongelmista huolimatta Oulun käräjäoikeuden toimintakyvystä tulee huolehtia. Tämä edellyttää muun muassa, että käräjäoikeudella on riittävät ja sen toimintoihin sopivat väistötilat peruskorjauksen ajaksi, esimerkiksi Raahen istuntosaleja hyödyntäen.

Uudistuksessa Pohjois-Savon käräjäoikeuden tuomiopiiristä lakkautetaan kanslia sekä Iisalmeista että Varkaudesta eikä kumpaankaan jää istuntopaikkaa. Saadun selvityksen mukaan asiamäärät, välimatkat tai verkoston kokonaisuus eivät tue mainittujen kanslioiden säilyttämistä. Toisaalta uudistus kuitenkin saadun selvityksen mukaan edellyttää, että Kuopiossa sijaitsevan Pohjois-Savon käräjäoikeuden tilat tulee uudistaa ja istuntosaleja lisätä. Valiokunnalla ei ole ollut käytettävissään kustannusarviota lisärakentamisesta aiheutuvista kustannuksista. Iisalmen kanslian lakkauttaminen merkitsee poliisille vankien ja noudettavien kuljetusmatkan pitenemistä, kun istunnot siirtyvät pidettäväksi noin 90 kilometrin päässä sijaitsevaan Kuopioon. Vaikka kyse ei valiokunnan sisäministeriöltä saaman arvion mukaan ole mittavasta työmäärästä, poliisin kuljetustehtäviä on valiokunnan mukaan järkevää ja perusteltua pyrkiä vähentämään esimerkiksi videokoulutusten käyttöä edistämällä.

Kielelliset oikeudet

Perustuslakivaliokunta on esityksestä antamassaan lausunnossa korostanut tarvetta kiinnittää käräjäoikeusverkoston uudistuksessa erityistä huomiota kielellisiin oikeuksiin ja niiden käytännön toteutumiseen varsinkin vahvasti ruotsinkielisillä alueilla (PeVL 12/2017 vp). Lakivaliokunta yhtyy perustuslakivaliokunnan esittämään. Kielellisten oikeuksien tosiasiallinen toteuttaminen edellyttää ennen muuta sitä, että kaksikielisissä käräjäoikeuksissa on riittävästi sekä suomen että ruotsin kielen taitoista henkilökuntaa.

Jo nykyisin on voimassa erityisiä säännöksiä tuomareiden ja kansliahenkilökunnan kielitaitovaatimuksista kielitaitoisen henkilökunnan varmistamiseksi. Tuomareiden kielitaitovaatimuksista säädetään tuomioistuinlain 10 luvun 9 §:ssä. Sen nojalla tuomariksi nimitettävällä on oltava tuomioistuimen tuomiopiirin väestön enemmistön kielen erinomainen suullinen ja kirjallinen taito sekä yksikielisessä tuomioistuimessa toisen kielen tyydyttävä ymmärtämisen taito ja tyydyttävä suullinen taito taikka kaksikielisessä tuomioistuimessa toisen kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito. Jotta kaksikielisissä käräjäoikeuksissa on riittävä määrä sekä suomen että ruotsin

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

kielen taitoisia tuomareita, tuomioistuinlain 10 luvun 10 §:ssä säädetään erityistä kielitaitoa edellyttävistä tuomarinviroista, joihin edellytetään kärjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä enemmistön kielen tyydyttävää suullista ja kirjallista taitoa. Tällaisten kielituomarien virkojen lukumäärästä ja sijoittamisesta kaksikielisiin tuomioistuimiin säädetään valtioneuvoston asetuksella (866/2016).

Kansliahenkilökunnan kelpoisuusvaatimuksista säädetään vuorostaan valtioneuvoston asetuksella oikeusministeriön hallinnonalan eräiltä virkamiehiltä vaadittavasta kielitaidosta (1126/2003). Sen mukaan kaksikielisen kärjäoikeuden kansliahenkilöstöllä tulee olla joko suomen tai ruotsin hyvä suullinen ja kirjallinen taito. Lisäksi asetuksessa edellytetään, että rekrytoitaessa kansliahenkilöstöä kaksikieliseen kärjäoikeuteen on kiinnitettävä huomiota siihen, että suomen tai ruotsin kielen käyttämistä edellyttävät virkatehtävät voidaan jakaa asianomaista kieltä taitavien henkilöiden suoritettaviksi.

Edellä mainitut tuomareita ja kansliahenkilökuntaa koskevat säännökset ovat erityisen merkityksellisiä kaksikielisissä kärjäoikeuksissa, ja niiden merkitys korostuu kärjäoikeusuudistuksessa yhdistettävissä kaksikielisissä kärjäoikeuksissa. Valiokunta katsookin, että henkilöstön kielitaitovaatimukseen on jatkossa kiinnitettävä entistä enemmän huomiota.

Uudistuksen myötä kaksikielisten kärjäoikeuksien määrä vähenee kahdeksasta viiteen. Kielelliset oikeudet tulee ottaa huomioon erityisesti vahvasti ruotsinkielisissä Pohjanmaan ja Uudenmaan kärjäoikeuksissa sekä Lapin kärjäoikeudessa, jonka tuomiopiiriin kuuluu saamelaiden kotiseutualue. Valiokunta arvioi ehdotettua uudistusta näiden osalta seuraavasti.

Pohjanmaan kärjäoikeuden tuomiopiirin väestöstä ruotsinkielisiä on nyt noin 50 %, mutta tuomiopiirin laajentumisen myötä osuus laskee 39 %:iin. Näin ollen Pohjanmaan kärjäoikeus, joka on tällä hetkellä enemmistökieliltään ruotsinkielinen, muuttuu suomenkieliseksi, ja sen työkieli muuttuu ruotsista suomeksi. Muutoksella ei kuitenkaan ole vaikutusta asioiden käsittelykieleen, joka määräytyy jatkossakin kielilain säännösten perusteella. Tämä merkitsee sitä, että rikosasiasa käytetään pääsääntöisesti vastaajan kieltä ja riita-asiasa jommankumman asianosaisen kieltä.

Esityksestä ilmenee, että Pohjanmaan ruotsinkielisen väestön oikeudet pyritään turvaamaan sijoittamalla sinne ensinnäkin riittävä määrä tuomioistuinlain 10 luvun 10 §:ssä tarkoitettuja kielituomarin virkoja, joihin edellytettäisiin erinomaista ruotsin kielen taitoa (s. 29). Lisäksi tulee esityksen mukaan varmistua siitä, että kärjäoikeuden muuhun henkilöstöön kuuluu riittävä määrä sekä suomen että ruotsin kielen taitoisia henkilöitä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan Pohjanmaalla ei ole ollut käytännössä ongelmia palkata sekä suomen että ruotsin kielen taitoisia tuomareita ja kansliahenkilökuntaa, joten tässä suhteessa ehdotus ei tuota ongelmia Pohjanmaalla.

Kärjänotaareiden osalta hallituksen esityksessä katsotaan, että jatkossa on huolehdittava siitä, että Pohjanmaan kärjäoikeuteen rekrytoidaan riittävästi kielitaitoisia tuomioistuinharjoittelijoita eli kärjänotaareita, minkä vuoksi tähän tulisi kiinnittää erityistä huomiota tuomarinkoulutuslautakunnassa (s. 29). Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt kuitenkin huomiota siihen, että Pohjanmaan kärjäoikeuden enemmistökielen muuttuminen ruotsista suomeksi vaikuttaa myös kärjänotaareiksi valittavilta vaadittuun kielitaitoon (PeVL 12/2017 vp, s. 4). Ilman erityisjärjestelyjä

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

ruotsinkielisiä notaarinpaikkoja olisi koko maassa nykyisten viiden sijaan vain kaksi. Perustuslakivaliokunta korostaa ruotsinkielisen tuomioistuinharjoittelun jatkuvuudesta huolehtimista ja katsoo, että tämä olisi mahdollista esimerkiksi säätämällä käräjänotaarin kielivaatimuksista joiltakin osin yleissäännöksestä poikkeavasti.

Lakivaliokunta yhtyy perustuslakivaliokunnan esittämään huoleen ja katsoo, etteivät esityksessä esille tuodut käytännön toimet ole riittäviä ruotsinkielisen tuomioistuinharjoittelun jatkuvuudesta huolehtimiseksi. Käräjänotaarin kielitaitoa koskeviin kelpoisuusvaatimuksiin sovelletaan tuomioistuinharjoittelusta annetun lain (674/2016) 3 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuinlain 10 luvun 9 §:ssä säädettyjä yleisiä tuomarin kelpoisuusvaatimuksia. Tämä merkitsee sitä, että käräjänotaarien osalta ei ole säädetty erityisistä kielitaitovaatimuksista siten kuin on tehty tuomareiden osalta. Valiokunta pitää tätä edellä esitetyn valossa ongelmallisena, minkä vuoksi se ehdottaa jäljempänä tällaisten säännösten sisällyttämistä tuomioistuinharjoittelusta annettuun lakiin (8. lakiehdotus).

Myös Uudenmaan käräjäoikeuksien tuomiopiirien ruotsinkielisen väestön osuus muuttuu uudistuksen myötä, kun Espoon ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudet sekä Itä-Uudenmaan ja Vantaan käräjäoikeudet yhdistyvät. Nykyisen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiirissä ruotsinkielisten osuus on noin 21 % ja Espoon käräjäoikeudessa noin 9 %, kun uudelleen muodostettavassa Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudessa ruotsinkielisten osuus on noin 14 %. Vastaavasti Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiirissä ruotsinkielisten osuus on nykyisin 30 % ja Vantaan käräjäoikeudessa noin 3 %, kun uudelleen muodostettavassa Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa ruotsinkielisten osuus on noin 7 %.

Tuomareiden osalta uudistus ei hallituksen esityksen mukaan tuota Uudellamaalla ongelmaa kielellisten oikeuksien toteuttamisen kannalta, koska nykyiset kielituomarit sijoitetaan yhdistyviin käräjäoikeuksiin. Myöskään siitä, että käräjäoikeudessa tulee olla riittävästi myös suomen ja ruotsin kielen taitavaa kansliahenkilökuntaa, ei arvioida muodostuvan käytännön ongelmaa. Esityksen mukaan suuremmat yksiköt ovat yleensä työpaikkoina houkuttelevampia, minkä vuoksi henkilöstön rekrytoinnin ei arvioida muodostuvan ongelmaksi (s. 29—30).

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on kuitenkin tuotu esiin huoli siitä, että Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiiristä lakkaa nykyinen Raaseporin kanslia. Raaseporiin jäisi jatkossa vain istuntopaikka hallinnollisen kanslian sijoituessa Espooseen. On arvioitu, ettei nykyinen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden kielitaitoinen kansliahenkilökunta siirtyisi Espooseen pitkän välimatkan sekä heikkojen julkisten kulkuyhteyksien vuoksi. Vastaavaa huolta on esitetty nykyisen Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden osalta. Uudelleen muodostettavan Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden päätoimipaikka sijoittuu Vantaalle, kun taas entiseen päätoimipaikkaan Porvooseen jää istuntopaikka. On myös arvioitu, ettei uuden vastaavan henkilöstön rekrytoiminen ole välttämättä niin helppoa kuin esityksessä on arvioitu.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan katsonut, että ehdotetulla lainsäädännöllä ja siihen liitetyvällä alemmanasteisella sääntelyllä voi olla myös kielteisiä vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen käytännössä. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että käräjäoikeuksien kanslioita poistuisi muun muassa sellaisilta paikkakunnilta, joissa toistaiseksi on kaksikielinen käräjäoikeus. Niin ikään on kiinnitetty huomiota esille tulleeseen näkemykseen, jonka

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

mukaan nykyisten kärjäoikeuksien ruotsinkielinen henkilöstö ei ole halukas siirtymään uusille paikkakunnille. Perustuslakivaliokunnan mukaan tämä voisi lähtökohtaisesti vaikeuttaa kielellisten oikeuksien toteuttamista käytännössä. Perustuslakivaliokunta katsoo, että kielellisten oikeuksien toteutumisesta tulee huolehtia yhtäältä säänneltäessä esimerkiksi toimipaikkoja asetuksella tai niistä päätettäessä (ks. myös PeVL 21/2009 vp, PeVL 42/2006 vp). Toisaalta uudistuksessa on perustuslakivaliokunnan mukaan välttämätöntä ryhtyä myös käytännön toimiin kielellisten oikeuksien toteutumiseksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi hallituksen esityksessään mainitut kieliosastojen perustaminen, koulutus ja kielitaidon entistä suurempi huomioon ottaminen rekrytoinnissa.

Perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten lakivaliokunta katsoo, että Raaseporin ja Porvoon kanslioiden lakkauttaminen esityksestä ilmenevin tavoin merkitsee sitä, että kielellisten oikeuksien toteutumiseen on välttämätöntä panostaa erilaisin käytännön toimin. Tällaisia keinoja ovat kielituomareiden ja tarvittaessa kielinotaareiden sijoittaminen Länsi-Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeuksiin. Ruotsin kielen taito tulee ottaa huomioon myös rekrytoinnissa ja panostaa siihen koulutuksessa ja tarvittaessa kieliosaston perustamisella. Erityistä huomiota tulee kiinnittää kielitaitoiseen kansliahenkilökuntaan, jotta heidän asemaansa uudistuksessa voidaan helpottaa sekä edistää heidän halukkuuttaan jatkaa työskentelyä yhdistymisen jälkeisissä uusissa kärjäoikeuksissa. Saadun selvityksen mukaan on mahdollista, että Raaseporiin ja Porvooseen jääviin istuntopaikkoihin jää työskentelemään henkilökuntaa. Valiokunta pitää tällaista mahdollisuutta samoin kuin etätyömahdollisuuksia yleisestikin henkilöstön kannalta hyvin tärkeinä. Edellä esitetyn valossa on joka tapauksessa välttämätöntä, että uudistuksen vaikutuksia kielellisten oikeuksien toteutumiseen käytännössä seurataan jatkossa tarkoin.

Saamelaisten kotiseutualue kuuluu vastaisuudessaakin kokonaisuudessaan uudistuksessa laajenevan Lapin kärjäoikeuden tuomiopiiriin. Kärjäoikeuden lähimpänä saamelaisten kotiseutualuetta sijaitseva Sodankylän kanslia lakkautetaan, mutta Sodankylään jää istuntopaikka samoin kuin Inariin ja Utsjoelle, jotka sijaitsevat saamelaisten kotiseutualueella. Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että Sodankylän kanslian lakkauttamisella voi olla vaikutuksia saamen kieltä taitavan henkilökunnan rekrytoimiseen (PeVL 12/2017 vp, s. 4). Laki-valiokunta pitääkin tärkeänä, että asiaan kiinnitetään uudistuksen käytännön toteuttamisessa erityistä huomiota ja uudistuksen vaikutuksia tältä osin seurataan. Valiokunnan näkemyksen mukaan tilannetta helpottaisi esimerkiksi se, että Lapin kärjäoikeuden henkilöstöllä olisi mahdollisuus työskennellä istuntopaikoissa tai muutoin etänä lähellä asuinpaikkaansa.

Taloudelliset vaikutukset

Ehdotetulla rakenneuudistuksella saavutetaan hallituksen esityksen mukaan säästöjä henkilöstö- ja toimitilakustannuksissa noin 3—3,5 miljoonaa euroa (s. 31). Laskelma perustuu siihen, että henkilöstöä voidaan pitemmällä aikavälillä vähentää noin 30—40 henkilötyövuodella nykyiseen tasoon verrattuna. Toimitilakustannuksissa säästöjä syntyy siitä, että siirrytään entistä harvempiin yksiköihin sekä vähennetään kanslioiden ja istuntopaikkojen määrää. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan laskelmissa on otettu huomioon, että joillakin paikkakunnilla on tarvetta tiivistää olemassa olevia tiloja tai hankkia lisätilaa, mistä syntyy kustannuksia. Tämä koskee erityisesti Espoota ja Vantaata. Toisaalta verkoston supistumisen myötä myös turvajärjestelyjen ja AIPA-varustelujen edellyttämä investointipaine pienenee yhteensä noin 2 miljoonaa euroa ja

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

vuosittaiset käyttökustannukset noin 2 miljoonaa euroa. Edellä mainitut säästöt voivat toteutua vasta uudistuksen toteutumisen myötä ja sillä edellytyksellä, että käräjäoikeusverkostoa ja toimipaikkoja supistetaan esityksen mukaisesti.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on epäilty, ettei käräjäoikeuksien rakenneuudistuksella kuitenkaan saavuteta edellä mainittuja säästöjä. Valiokunta katsookin, että uudistuksen samoin kuin siihen liittyvien muiden kehittämishankkeiden, kuten summaaristen velkomusasioiden keskittämisen, taloudellisia yhteisvaikutuksia tulee jatkossa seurata tarkoin.

Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä erityistä huomiota myös AIPA-hankkeeseen, sillä oikeusministeriö on päättänyt kesällä 2017 pidentää sen aikataulua vuoden 2018 lopusta vuoden 2021 marraskuun loppuun. Uusi sähköinen työskentelytapa ja sitä tukeva tietojärjestelmä otetaan kuitenkin käyttöön vaiheittain. Oikeusministeriön mukaan aikataulun pidentämisellä ei ole vaikutusta käräjäoikeusverkoston uudistamisen aikatauluun. Valiokunta pitää näin merkittävää aikataulun pidentymistä kuitenkin valitettavana ja huolestuttavana ottaen huomioon, että rakenneuudistuksen taustalla on digitalisaation kehittäminen ja sen tuomat edut. Valiokunta pitääkin tärkeänä, että asianhallintajärjestelmä on tekniikan puolesta toimiva ja ajanmukainen, kun järjestelmä lopulta saadaan otettua kokonaisuudessaan käyttöön. Lisäksi on tärkeää, että jo ennen AIPAn käyttöönottoa sähköistä asiointia käräjäoikeuksissa pyritään edistämään muilla tavoin.

Vaikka esityksen taloudellisissa vaikutuksissa on otettu huomioon tarve varustaa kaikki käräjäoikeuksien toimipisteet AIPA- ja videotekniikalla, esityksen valmistelussa ei saadun selvityksen mukaan ole otettu huomioon käräjäoikeuksien toimipisteiden varustamista sellaisilla laitteilla, joilla todistajien kuulustelu voitaisiin tallentaa. Valiokunta pitää tätä valitettavana, sillä se on jo hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmää käyttöön otettaessa vuonna 2010 pitänyt tärkeänä, että selvitetään tarve ja toteuttamismahdollisuudet sille, että käräjäoikeuksissa todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden lausunnoista tehtäisiin jatkossa kuva- ja äänitalenne, jota hovioikeus käyttäisi pääkäsittelyssä todistelun uskottavuusarvioinnin perusteena (LaVM 4/2010 vp). Edelleen joitakin vuosia myöhemmin, kun jatkokäsittelylupajärjestelmää laajennettiin, eduskunta hyväksyi asiasta lausuman lakivaliokunnan mietinnön pohjalta (LaVM 24/2014 vp — HE 246/2014 vp, EV 308/2014 vp). Edellä esitettyyn viitaten lakivaliokunta kiirehtii selvityksen tekemisestä. Selvitys on rakenneuudistuksen jälkeen aiempaa helpompi ja selkeämpi tehdä, kun käräjäoikeuksien toimipaikat vähentyvät.

Henkilöstön asema

Uudistuksen henkilöstösäästöt perustuvat edellä todetuin tavoin mahdollisuuteen vähentää pitemmällä aikavälillä käräjäoikeuksien henkilökuntaa. Saadun selvityksen mukaan vähennykset kohdistuvat voimakkaimmin kansliahenkilökuntaan. Uudistus ei siten merkitse tuomarien vähentämistä. Valiokunta pitää henkilöstön kannalta erittäin tärkeänä sitä, että henkilöstön vähentäminen pyritään toteuttamaan esityksessäkin esille tuoduin tavoin siten, ettei irtisanomisiin olisi pääsääntöisesti tarvetta.

Uudistus tulee merkitsemään huomattavia muutoksia sellaiselle henkilöstölle, jonka työpaikka siirtyy uudistuksen yhteydessä aiempaa kauemmaksi, jopa useiden kymmenien kilometrien päähän. Valiokunta korostaakin sen tärkeyttä, että uudistuksen valmistelussa ja toimeenpanossa kiin-

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

nitetään erityistä huomiota henkilöstön asemaan ja heille aiheutuvien haittojen minimointiin. Tärkeää on, että henkilöstön mahdollisuuksia jäädä työskentelemään nykyisille paikkakunnille pyritään kaikin tavoin tukemaan. Myös käräjäoikeuksien johtamiseen on aiheellista panostaa.

Yhdistyvien tuomioistuinten henkilöstön aseman kannalta merkitystä on sillä, miten tuomioistuinten rakenneuudistus toteutetaan. Lakivaliokunta on hovi- ja hallinto-oikeuksien rakenneuudistuksen yhteydessä (LaVM 2/2013 vp — HE 153/2012 vp) ottanut tähän kantaa. Valiokunnan näkemyksen mukaan uudelleenjärjestely voidaan toteuttaa joko niin, että yksi tuomioistuin lakkautetaan ja yhdistetään toiseen tuomioistuimeen, tai niin, että molemmat tuomioistuimet lakkautetaan ja niiden tilalle perustetaan uusi tuomioistuin. Lakivaliokunnan aiemman kannan mukaan tuomiopiirin laajentaminen ei yksinään merkitse uuden tuomioistuimen perustamista, jos sen nimi ei muutu.

Nyt puheena olevassa uudistuksessa ei ole kysymys uusien tuomioistuinten perustamisesta, vaan jo olemassa olevien käräjäoikeuksien yhdistymisestä. Tästä seuraa, ettei uudistuksella ole sellaista vaikutusta vastaanottavan tuomioistuimen henkilöstön asemaan, että se olisi siirrettävä ja tuomarit nimitettävä virkoihinsa uudelleen. Riittävää siten on, että toiseen tuomioistuimeen yhdistyvän (ja siten lakkaavan) tuomioistuimen henkilöstö siirtyy tehtäviensä mukana vastaanottavaan tuomioistuimeen edellä mainittuja säännöksiä soveltaen. Näin ollen uudistuksessa lakkaavien eli Espoon, Hyvinkään, Kemi-Tornion, Keski-Pohjanmaan, Tuusulan, Vantaan ja Ylivieska-Raaheen käräjäoikeuksien henkilöstö siirtyy yhdistymisten mukaisesti toisen viranomaisen eli Länsi-Uudenmaan, Kanta-Hämeen, Lapin, Pohjanmaan, Itä-Uudenmaan ja Oulun käräjäoikeuksien palvelukseen. Lakkaavien tuomioistuinten tuomarit on nimitettävä uusiin tuomioistuihin siirtyviin virkoihinsa uudelleen. Tämä ei kuitenkaan edellytä erityisiä siirtymäsäännöksiä, sillä tarvittavat säännökset sisältyvät valtion virkamieslakiin (750/1994) ja tuomioistuinlakiin (2 luvun 6 § ja 14 luvun 4 §).

Seuranta

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan ehdottanut, että lakivaliokunta harkitsee mahdollisuutta tehdä seurantaa koskeva lausumaehdotus eduskunnalle ottaen huomioon käräjäoikeusverkoston muuttamisen ja siihen liittyvän mahdollisen summaaristen asioiden käsittelyä koskevan uudistuksen tosiasialliset vaikutukset oikeusturvan alueelliseen saatavuuteen ja kielellisten oikeuksien toteutumiseen (PeVL 12/2017 vp).

Lakivaliokunta toteaa, että käräjäoikeuksien rakenneuudistuksessa on useassa suhteessa kyse merkittävästä muutoksesta. Tämän vuoksi uudistuksen toimivuutta ja vaikutuksia on perusteltua seurata laaja-alaisesti kiinnittäen huomiota oikeusturvan alueelliseen saatavuuteen, kielellisten oikeuksien toteutumiseen, oikeudellisten palvelujen tarjontaan sekä taloudellisiin kustannuksiin ja säästöihin. Seurannassa on samalla aiheellista kiinnittää huomiota perustuslakivaliokunnan esittämin tavoin käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen ja mahdollisen summaaristen riita-asioiden käsittelyä koskevan uudistuksen yhteisvaikutuksiin. Lakivaliokunta edellyttää, että sille annetaan asiasta selvitys vuoden 2022 loppuun mennessä. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

Erityisasiaryhmien keskittäminen

Esityksessä ehdotetaan eräiden erityisasiaryhmien keskittämistä nykyistä harvempiin käräjäoikeuksiin. Esimerkiksi merioikeusasioiden käsittely keskitetään nykyisten kuuden käräjäoikeuden sijaan kahteen sekä yritysaneeraus- ja ulosottovalitusasioiden käsittely nykyisten 14 käräjäoikeuden sijaan yhdeksään.

Saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta pitää esityksessä tarkoitettujen asiaryhmien keskittämistä yleisesti ottaen kannatettavana. Valiokunnalla ei myöskään ole huomauttamista esitykseen sisältyviin yksittäisiin ehdotuksiin siitä, mihin käräjäoikeuksiin eri asiat keskitetään. Erityisasiaryhmiä saavien käräjäoikeuksien asianmukaisista voimavaroista on kuitenkin tärkeää huolehtia, koska keskittämisen myötä niiden käsittelemät asiamäärät ja työtehtävät lisääntyvät.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki tuomioistuinlain muuttamisesta

2 luku. Käräjäoikeudet

5 §. Käräjäoikeuksien tuomiopiirit. Valiokunta ehdottaa pykälän *1 momenttia* tarkistettavaksi, jotta käräjäoikeuden tuomiopiiri voi muodostua myös yhtä useamman maakunnan kunnista.

3. Laki merilain muuttamisesta

21 luku. Toimivaltainen tuomioistuin ja oikeudenkäynti merioikeusasioissa

2 §. Merioikeuden asiantuntijat. Pykälässä säädetään merioikeuden asiantuntijoista nykytilaa vastaavasti ja sitä on tarkistettu vain kielellisesti ja teknisesti. Merioikeuden asiantuntijoiden asemaa ja sääntelyn ajantasaisuutta olisi kuitenkin perusteltua arvioida laajemmin, koska merioikeuden asiantuntijoiden asema poikkeaa muiden tuomioistuinten asiantuntijoista sillä tavoin, että merioikeuden asiantuntijat eivät kuulu ratkaisukokoonpanoon eivätkä saa äänestää. Valiokunta pitää tärkeänä, että asiaa arvioidaan myöhemmin erikseen.

3 §. Toimivaltainen merioikeus riita-asiassa. Pykälän *2 momentista* on korjattu kirjoitusvirhe.

8. Laki tuomioistuinharjoittelusta annetun lain 14 §:n muuttamisesta

3 §. Käräjänotaarin nimittäminen ja kelpoisuusvaatimukset. Yleisperusteluissa esittämäänsä viitaten valiokunta ehdottaa pykälän *3 momenttia* täydennettäväksi käräjänotaarin erityisillä kielitaitovaatimuksilla. Niiden mukaan kaksikielisessä käräjäoikeudessa voi kielellisten oikeuksien turvaamiseksi olla riittävä määrä käräjänotaarin virkoja, joihin nimitettävillä on oltava tuomioistuinlain 10 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu kielitaito. Viitatussa tuomioistuinlain säännöksessä säädetään erityistä kielitaitoa edellyttävistä tuomarinviroista, joihin edellytetään käräjäoikeuden tuomiopiirin väestön vähemmistön kielen erinomaista suullista ja kirjallista taitoa sekä enemmistön kielen tyydyttävää suullista ja kirjallista taitoa. Vastaavasti kuin erityistä

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

kielitaitoa edellyttävistä tuomarin viroista valtioneuvoston asetuksella säädetään siitä, kuinka monta erityistä kielitaitoa edellyttävää käräjänotaarin virkaa kussakin kaksikielisessä käräjäoikeudessa on.

Valiokunnan ehdottamien muutosten vuoksi myös *lain nimikettä ja johtolausetta* on tarpeen tarkistaa.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 270/2016 vp sisältyvät 2. ja 4.—7. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 270/2016 vp sisältyvät 1., 3. ja 8. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

tuomioistuinlain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinlain (673/2016) 2 luvun 3 ja 5 §, 17 luvun 2, 7 ja 15 § sekä 19 luvun 6 § seuraavasti:

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

2 luku

Käräjäoikeudet

3 §

Käräjäoikeudet

Käräjäoikeuksia ovat Ahvenanmaan, Etelä-Karjalan, Etelä-Pohjanmaan, Etelä-Savon, Helsingin, Itä-Uudenmaan, Kainuun, Kanta-Hämeen, Keski-Suomen, Kymenlaakson, Lapin, Länsi-Uudenmaan, Oulun, Pirkanmaan, Pohjanmaan, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Päijät-Hämeen, Satakunnan ja Varsinais-Suomen käräjäoikeudet.

Käräjäoikeuksista maa- ja merioikeuksina ja sotaoikeuksina säädetään erikseen.

5 §

Käräjäoikeuksien tuomiopiirit

Käräjäoikeuden tuomiopiirinä on yksi tai useampi maakunta taikka yksi tai useampi maakunnan **tai maakuntien** kunnista, jollei käräjäoikeuksien toimivallasta lailla erikseen toisin säädetä.

Käräjäoikeuksien tuomiopiireistä säädetään valtioneuvoston asetuksella.

17 luku

Asiantuntijajäsenet

2 §

Asiantuntijajäsenen oikeus pysyä tehtävässään

Asiantuntijajäsenen oikeuteen pysyä tehtävässään sinä aikana, joksi hänet on määrätty, sovelletaan 18—21 §:ssä säädettyin poikkeuksin, mitä tuomarin viran haltijan oikeudesta pysyä virassaan säädetään.

Mitä 16 luvun 1 §:ssä säädetään tuomarille myönnettävästä erosta, sovelletaan myös asiantuntijajäseneseen.

7 §

Esitys tehtävään määräämisestä

Tuomioistuimet toimittavat oikeusministeriölle valtioneuvostolle tai tasavallan presidentille esittelemistä varten perustellun esityksen siitä, ketkä hakijoista olisi määrättävä tehtäviin.

Esitys työtuomioistuimen työsuhteisiin ja virkasuhteisiin perehtyneiden jäsenten määräämiseksi tehdään 13 §:ssä tarkoitettujen ehdotusten perusteella. Esitys vakuutus- ja työolojen tai yritystoiminnan olosuhteita tuntevien sekä sotilasvamma-asioita tuntevien jäsenten määräämi-

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

seksi tehdään 15 §:ssä tarkoitettujen ehdotusten perusteella. Vakuutusosoikeus voi lisäksi kuulla tarvittaessa sosiaali- ja terveysministeriötä ennen vakuutusosoikeuden lääkärijäsenen määräämistä koskevan esityksen toimittamista oikeusministeriölle.

15 §

Vakuutusosoikeuden työoloja tai yritystoiminnan olosuhteita tuntevien sekä sotilasvamman-asioita tuntevien asiantuntijajäsenen määräämistä koskeva ehdotus

Vakuutusosoikeuden työoloja tai yritystoiminnan olosuhteita tuntevat sekä sotilasvamman-asioita tuntevat asiantuntijajäsenet määrätään:

1) työelämän ja työmarkkinoiden tai yritystoiminnan olosuhteita tuntevat jäsenet:

- a) edustavien työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen;
 - b) kunnallisen työmarkkinalaitoksen ja kunnallisia viranhaltijoita ja työntekijöitä edustavien pääsopijajärjestöjen;
 - c) valtion työmarkkinalaitoksen ja valtion virkamiesten ja työntekijöiden edustavimpien keskusjärjestöjen;
 - d) edustavimpien yrittäjäjärjestöjen;
 - e) edustavimpien maatalousyrittäjäjärjestöjen ehdotuksista; ja
 - f) puolustusministeriön ja edustavimpien korvauksensaajien oloja tuntevien järjestöjen ehdotuksesta, kun on kysymys sotilastapaturma-asioista; sekä
- 2) sotilasvamman-asioihin perehtyneet korvauksensaajien oloja tuntevat jäsenet korvauksensaajien edustavimpien keskusjärjestöjen ehdotuksesta ja sotilasjäsenet puolustusministeriön ehdotuksesta.

Tullakseen huomioon otetuiksi 1 momentissa tarkoitettujen tahojen ehdotuksissa on oltava vähintään kaksi kertaa niin monta ehdokasta kuin on määrättäviä jäseniä. Ehdotuksiin on liitettävä selvitys siitä, että ehdotetut henkilöt suostuvat ottamaan jäsenyyden vastaan.

Vakuutusosoikeuden on ennen esityksen tekemistä pyydettävä 1 momentissa tarkoitetuilta tahoilta ehdotukset asiantuntijajäsenen määräämisestä. Jäsenet määrätään, vaikka ehdotusta ei ole tehty vakuutusosoikeuden asettamassa määräajassa tai ehdotus on tehty puutteellisena, jos ehdotusta ei pyynnöstä huolimatta ole tehty tai täydennetty. Vakuutusosoikeus voi pyytää uuden ehdotuksen, jos ehdokkaat eivät täytä yleisiä virkanimitysperusteita.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen järjestöjen palveluksessa olevaan henkilöön, joka hoitaa tässä pykälässä tarkoitettua ehdokasasettelua, sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä.

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

19 luku

Muu henkilöstö

6 §

Kansliahenkilöstön toimivalta

Käräjäoikeuden laamanni voi kirjallisesti määrätä käräjäoikeuden kansliahenkilökuntaan kuuluvan, joka on antanut 4 momentissa tarkoitetun vakuutuksen, saanut tehtävään tarvittavan koulutuksen ja jolla on tehtävän hoitamiseen riittävä taito:

1) oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitetuissa asioissa:

- a) antamaan yksipuolisia tuomioita;
- b) antamaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 c §:n nojalla ratkaisuja oikeudenkäyntikulujen osalta sekä tuomioita, jos vastaaja on myöntänyt kanteen;
- c) tekemään päätöksiä asian jättämisestä sillensä, jos kantaja on peruuttanut kanteensa eikä vastaaja vaadi asian ratkaisemista;

2) ratkaisemaan avioliittolain (234/1929) 25 §:n 1 momentin nojalla avioerohakemuksen, jos kummallakin puolisoilla on kotipaikka Suomessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu kansliahenkilökunnan ratkaistavana oleva asia osoittautuu laajaksi, tulkinnanvaraiseksi tai muutoin vaikeaksi ratkaista, asia on siirrettävä käräjänotaarin tai käräjäoikeuden lainoppineen jäsenen ratkaistavaksi.

Päällikkötuomari voi kirjallisesti määrätä kansliahenkilökuntaan kuuluvan, jolla on riittävä taito, antamaan haasteita ja todistuksia, suorittamaan tiedoksiantoja sekä muita lainkäyttöasioiden valmisteluun, käsittelyyn tai täytäntöönpanoon liittyviä tehtäviä.

Edellä 1 momentin nojalla lainkäyttötehtäviä suorittavan henkilön on ennen tehtävään ryhtymistä annettava seuraava tuomarin vakuutusta vastaava vakuutus: ”Minä N.N. lupaan ja vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta, että minä parhaan ymmärrykseni ja omantuntoni mukaan kaikissa lainkäyttötehtävissä toimin oikeudenmukaisesti lakia noudattaen.” Vakuutus annetaan siinä käräjäoikeudessa, jossa lainkäyttötehtäviä ryhdytään hoitamaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 . Lain 17 luvun 2, 7 ja 15 § sekä 19 luvun 6 § tulevat kuitenkin voimaan jo päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa vireillä oleva asia siirtyy käsiteltäväksi:

- 1) Espoon käräjäoikeudesta Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuteen;
- 2) Hyvinkään käräjäoikeudesta Itä-Uudenmaan tai Kanta-Hämeen käräjäoikeuteen;
- 3) Kemi-Tornion käräjäoikeudesta Lapin käräjäoikeuteen;
- 4) Keski-Pohjanmaan käräjäoikeudesta Pohjanmaan käräjäoikeuteen;
- 5) Tuusulan käräjäoikeudesta Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen;
- 6) Vantaan käräjäoikeudesta Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen;
- 7) Ylivieska-Raahen käräjäoikeudesta Oulun käräjäoikeuteen.

Mitä muualla säädetään Espoon, Hyvinkään, Kemi-Tornion, Keski-Pohjanmaan, Tuusulan, Vantaan tai Ylivieska-Raahen käräjäoikeudesta, koskee tämän lain tultua voimaan Länsi-Uudenmaan, Kanta-Hämeen, Lapin, Pohjanmaan, Itä-Uudenmaan ja Oulun käräjäoikeutta.

2.

Laki

kiinteistönmuodostamislain 241 a ja 259 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan kiinteistönmuodostamislain (554/1995) 241 a ja 259 §, sellaisina kuin ne ovat, 241 a § laissa 1757/2009 ja 259 § osaksi laissa 1180/2000, seuraavasti:

241 a §

Maa- ja metsätalouden tuotannon harjoittamiseen toimivat Etelä-Savon, Itä-Uudenmaan, Kanta-Hämeen, Lapin, Oulun, Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Varsinais-Suomen käräjäoikeudet tässä laissa säädetyssä kokoonpanossa. Käräjäoikeuksien tuomiopiireistä maa- ja metsätalouden harjoittamiseen käsiteltäväksi säädetyissä asioissa säädetään valtioneuvoston asetuksella.

259 §

Kun valmistelu on päättynyt, asia siirretään pääkäsittelyyn.

Pääkäsittely pidetään siinä kunnassa, jossa olevaa aluetta muutoksenhaun alainen toimitus koskee. Maa- ja metsätalouden harjoittamiseen voi kuitenkin kokoontua myös lähikunnassa tai maa- ja metsätalouden harjoittamisen sijaintipaikkakunnalla, jos siitä ei aiheudu asianosaisille kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa.

Pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa ja asia voidaan ratkaista kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, jos asia on laadultaan sellainen, että sen ratkaiseminen ei edellytä suullista käsittelyä, ja asianosaiset, joiden oikeutta muutoksenhakemus koskee, suostuvat siihen, että asia ratkaistaan pääkäsittelyä toimittamatta. Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta yksinomaan kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, kun käsiteltävänä on maakaaren (540/1995) 9 luvussa tarkoitettu kirjaamisasian ratkaisua koskeva valitus. Pääkäsittely on kuitenkin toimitettava, jos asianosainen sitä vaatii tai asian ratkaiseminen muutoin edellyttää suullista käsittelyä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa Vantaan käräjäoikeudessa vireillä oleva tässä laissa tarkoitettu asia siirretty käsiteltäväksi Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen.

3.

Laki

merilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan merilain (674/1994) 23 luvun 1 §,
muutetaan 21 luvun 1—3, 3 b, 9 ja 13 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 § laissa 283/2013 ja 3 b §
laissa 1363/2006, sekä
lisätään 21 lukuun uusi 1 a § seuraavasti:

21 luku

Toimivaltainen tuomioistuin ja oikeudenkäynti merioikeusasioissa

1 §

Merioikeudet

Tässä laissa tarkoitettuja asioita käsitteleviä alioikeuksia (*merioikeudet*) ovat Ahvenanmaan ja Helsingin käräjäoikeudet.

Ahvenanmaan merioikeuden tuomiopiirinä on Ahvenanmaan maakunta ja Helsingin merioikeuden tuomiopiirinä muu Suomi.

1 a §

Merioikeuden päätösvaltaisuus

Merioikeuden päätösvaltaisuuteen sovelletaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 2 luvussa säädetään käräjäoikeuden päätösvaltaisuudesta.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään meriselitystä, 4 luvun mukaista aluksen takavarikkoa sekä 18 luvun 21 ja 22 §:ssä tarkoitettuja asioita käsiteltäessä merioikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin merioikeuden puheenjohtaja.

2 §

Merioikeuden asiantuntijat

Merioikeudessa tuomioistuinta avustaa kaksi meriasioita tuntevaa ja niihin perehtynyttä asiantuntijaa, jotka ovat läsnä asian käsittelyssä. Asiantuntijoiden läsnäolo ei kuitenkaan ole tarpeel-

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

lista, jos merioikeuden puheenjohtaja asian vähäisen merkityksen tai sen laadun vuoksi näin päättää.

Asiantuntijan tulee avustaa merioikeutta tarvittavilla selvityksillä merenkulullisissa ja meriteknisissä kysymyksissä, jos merioikeus sitä pyytää tai asiantuntija itse pitää sitä asian selvittämiseksi tarpeellisenä. Asiantuntijalla on oikeus merioikeuden puheenjohtajan välityksellä tai hänen suostumuksellaan tehdä asianosaiselle, todistajalle tai selvityksen antamista varten oikeuteen kutsutulle henkilölle kysymyksiä. Jos merioikeus pyytää asiantuntijalta lausuntoa tietyistä kysymyksistä, hänen on annettava se pöytäkirjaan otettavaksi.

Merioikeus määrää asiantuntijat ja heille neljä varajäsentä kahdeksi vuodeksi kerrallaan. Asiantuntijan on ennen tehtävään määräämistä annettava tuomioistuinlain (673/2016) 19 luvun 6 §:n 4 momentissa tarkoitettu tuomarinvakuutus vastaava vakuutus merioikeudessa.

Asiantuntijalla on oikeus saada kohtuullinen palkkio, jonka merioikeus kustakin istunnosta erikseen määrää. Riita-asiassa kantaja suorittaa palkkion etukäteen, mutta se jää häviävän puolen maksettavaksi. Muissa asioissa ja meriselityksen käsittelyssä avustamisesta suoritetaan palkkio valtion varoista noudattaen, mitä tuomioistuinlain 17 luvun 22 §:ssä säädetään.

3 §

Toimivaltainen merioikeus riita-asiassa

Tässä laissa tarkoitettut riita-asiat käsitellään siinä merioikeudessa, jonka tuomiopiirissä vastaajalla on kotipaikka tai jossa hän harjoittaa pysyvästi liikettään taikka jossa alus on. Isännistöyhtiön kotipaikkana pidetään aluksen kotipaikkaa.

Jos saamisesta on asetettu vakuus viranomaiselle aluksen vapauttamiseksi takavarikosta tai muusta turvaamistoimenpiteestä, voidaan asia käsitellä myös siinä merioikeudessa, jonka **tuomiopiirissä** vakuus on asetettu. Kanne saamisesta, josta vakuus on asetettu, voidaan käsitellä tässä merioikeudessa, vaikka vakuus olisi vapautettu.

3 b §

Toimivaltainen merioikeus pelastustoimissa

Sen lisäksi, mitä 3 §:ssä säädetään, 16 luvussa tarkoitettua pelastuspalkkiota tai erityiskorvauksen määräämistä tai jakamista koskeva asia voidaan käsitellä siinä merioikeudessa, jonka tuomiopiirissä meripelastus suoritettiin tai pelastettu omaisuus tuotiin maihin.

Jos 1 momentissa tarkoitettu asia koskee meripelastustyötä, joka on suoritettu muualla kuin Suomessa, voidaan kanne 3 §:ssä säädetyn lisäksi nostaa Helsingin käräjäoikeudessa.

9 §

Toimivaltainen merioikeus rikosasiassa

Tämän lain nojalla käsiteltävät rikosasiat sekä alusten yhteentörmäyksen estämiseksi annettujen säännösten rikkomista koskevat asiat käsitellään siinä merioikeudessa, jonka tuomiopiirissä rikos on tehty. Jos rikos on tehty matkalla, asia käsitellään siinä merioikeudessa, jonka tuomiopiiri-

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

rin alueelle vastaaja aluksella ensin saapuu tai jossa hänet muuten tavataan taikka jossa aluksen kotipaikka on.

Vähäiset rikosasiat voidaan käsitellä ja ratkaista merioikeusriidan yhteydessä, jollei niitä voida toisistaan erottaa tai jos ne kuuluvat läheisesti yhteen.

13 §

Muutoksenhaku

Merioikeuden muuhun kuin 8 §:ssä tarkoitettuun ratkaisuun haetaan muutosta valittamalla Helsingin hovioikeuteen siten kuin oikeudenkäymiskaassa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Sen estämättä, mitä 21 luvun 1 §:ssä säädetään, Etelä-Savon, Oulun, Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen kärjäoikeudet käsittelevät niissä tämän lain voimaan tullessa vireillä olevan tässä laissa tarkoitetun asian. Sen käsittelyyn voi osallistua merioikeuteen ennen lain voimaantuloa määrätty asiantuntija.

4.

Laki

ryhmäkannelain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan ryhmäkannelain (444/2007) 3§, sellaisena kuin se on laissa 284/2013, seuraavasti:

3 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Ryhmäkanneasioissa toimivaltainen kärjäoikeus on Helsingin kärjäoikeus, jonka tuomiopiirinä on koko maa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

Sen estämättä, mitä 3 §:ssä säädetään, Oulun, Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Varsinais-Suomen kärjäoikeudet käsittelevät niissä tämän lain voimaan tullessa vireillä olevan tässä laissa tarkoitettun asian.

5.

Laki

ulosottokaaren 11 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ulosottokaaren (705/2007) 11 luvun 2 §, sellaisena kuin se on osaksi laissa 1756/2009, seuraavasti:

11 luku

Muutoksenhaku ulosottomiehen menettelyyn

2 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Täytäntöönpanotoimeen tai ulosottomiehen päätökseen haetaan muutosta kärjäoikeudelta valittamalla.

Ulosottovalituksia käsitellään Ahvenanmaan, Helsingin, Länsi-Uudenmaan, Oulun, Pirkanmaan, Pohjanmaan, Pohjois-Savon, Päijät-Hämeen ja Varsinais-Suomen kärjäoikeuksissa. Kärjäoikeuksien tuomiopiireistä näissä asioissa säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Muutosta haetaan siltä kärjäoikeudelta, jonka tuomiopiirissä täytäntöönpanotoimi on suoritettu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tämän lain voimaan tullessa Espoon kärjäoikeudessa vireillä oleva asia siirtyy käsiteltäväksi Länsi-Uudenmaan kärjäoikeuteen ja Vantaan kärjäoikeudessa vireillä oleva asia Itä-Uudenmaan kärjäoikeuteen.

Sen estämättä, mitä 11 luvun 2 §:ssä säädetään, Etelä-Karjalan, Keski-Suomen, Lapin ja Satakunnan kärjäoikeudet käsittelevät niissä tämän lain voimaan tullessa vireillä olevan tässä laissa

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

tarkoitettua asiaa. Sama koskee 2 momentin perusteella Vantaan käräjäoikeudesta Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen siirtyvää asiaa.

6.

Laki

yrityksen saneerauksesta annetun lain 67 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yrityksen saneerauksesta annetun lain (47/1993) 67 §, sellaisena kuin se on laeissa 609/1993, 1029/1993, 247/2007 ja 1755/2009 seuraavasti:

67 §

Toimivaltainen tuomioistuin saneerausmenettelyä koskevassa asiassa

Tässä laissa tarkoitettua saneerausmenettelyä koskevia asioita käsitellään Ahvenanmaan, Helsingin, Länsi-Uudenmaan, Oulun, Pirkanmaan, Pohjanmaan, Pohjois-Savon, Päijät-Hämeen ja Varsinais-Suomen käräjäoikeuksissa. Käräjäoikeuksien tuomiopiireistä näissä asioissa säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Saneerausmenettelyä koskevan asian käsittelee se 1 momentissa tarkoitettu tuomioistuin, jonka tuomiopiirissä velallisen hallintoa pääasiallisesti hoidetaan. Konserniin kuuluvan tytäryhtiön saneerausmenettelyä koskeva asia käsitellään kuitenkin siinä tuomioistuimessa, jossa emoyhtiön saneerausmenettelyä koskeva asia on vireillä. Jos emoyhtiön saneerausmenettelyä koskeva asia tulee vireille myöhemmin, voi tytäryhtiön saneerausmenettelyä koskevaa asiaa käsittelevä tuomioistuin siirtää asian siihen tuomioistuimeen, jossa emoyhtiötä koskeva asia on vireillä. Jos siirtävän tuomioistuimen käsiteltävänä on velallista koskeva, saneerausmenettelyn alettua tehty konkurssihakemus, siirretään myös se sanotun tuomioistuimen ratkaistavaksi. Vahvistetun saneerausohjelman oikaisemisesta, muuttamista tai raukeamista koskevan asian käsittelee se tuomioistuin, jossa saneerausmenettely oli vireillä. Jos konkurssihakemusta käsittelevälle tuomioistuimelle tehdään saneeraushakemus, tuomioistuimen on, jos se ei ole asiassa toimivaltainen, siirrettävä saneeraushakemus hakijan pyynnöstä toimivaltaiseen tuomioistuimeen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
Tämän lain voimaan tullessa Espoon käräjäoikeudessa vireillä oleva asia siirtyy käsiteltäväksi Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuteen.

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

Sen estämättä, mitä 67 §:ssä säädetään, Etelä-Karjalan, Keski-Suomen, Lapin, Pohjois-Karjalan ja Satakunnan käräjäoikeudet käsittelevät niissä tämän lain voimaan tullessa vireillä olevan tässä laissa tarkoitetun asian.

7.

Laki

sotilasoikeudenkäyntilain 1 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 1 §, sellaisena kuin se on laissa 688/2016, seuraavasti:

1 §

Sotilasoikeudenkäyntiasiat käsitellään yleisissä tuomioistuimissa rikosasioista säädettyssä järjestyksessä noudattaen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään. Sotaoikeuksista säädetään 6 luvussa.

Sotilasoikeudenkäyntiasioita käsitteleviä alioikeuksia ovat Helsingin, Kainuun, Kanta-Hämeen, Kymenlaakson, Lapin, Länsi-Uudenmaan, Satakunnan ja Varsinais-Suomen käräjäoikeudet. Muutoksenhakutuomioistuimena niiden päätöksistä on Helsingin hovioikeus.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Sen estämättä, mitä 1 §:ssä säädetään, Etelä-Karjalan, Keski-Suomen, Pirkanmaan, Pohjanmaan, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Päijät-Hämeen käräjäoikeudet käsittelevät niissä tämän lain voimaan tullessa vireillä olevan tässä laissa tarkoitetun asian.

8.

Laki

tuomioistuinharjoittelusta annetun lain 3 ja 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tuomioistuinharjoittelusta annetun lain (674/2016) 3 §:n 3 momentti ja 14 § seuraavasti:

3 § (Uusi)

Käräjänotaarin nimittäminen ja kelpoisuusvaatimukset

Käräjänotaarin kielitaitoa koskeviin kelpoisuusvaatimuksiin sovelletaan, mitä tuomioistuinlain 10 luvun 9 §:ssä säädetään tuomarin kelpoisuusvaatimuksista. Kaksikielisessä käräjäoikeudessa voi kielellisten oikeuksien turvaamiseksi kuitenkin olla riittävä määrä käräjänotaarin virkoja, joihin nimitettävillä on oltava tuomioistuinlain 10 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettu kielitaito. Valtioneuvoston asetuksella säädetään, kuinka monta tällaista virkaa kussakin kaksikielisessä käräjäoikeudessa on.

14 §

Käräjänotaarin toimivalta käräjäoikeudessa

Käräjänotaari saa ilman eri määräystä toimittaa avioliittoon vihkimisiä sekä käsitellä ja ratkaista käräjäoikeuden kansliassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 ja 14 §:ssä tarkoitettuja asioita ja hakemusasioita. Käräjänotaari voi lisäksi pitää pöytäkirjaa käräjäoikeuden istunnossa ja suorittaa tuomioistuinlain 19 luvun 6 §:n 3 momentissa tarkoitettuja tehtäviä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa käräjäoikeuksien rakenneuudistuksen ja siihen liittyvän mahdollisen summaaristen riita-asioiden käsittelyä koskevan uudistuksen vaiku-

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp

tuksia kiinnittäen erityistä huomiota oikeusturvan alueelliseen saatavuuteen, kielellisten oikeuksien toteutumiseen, taloudellisiin vaikutuksiin ja oikeudellisten palvelujen tarjontaan sekä antaa lakivaliokunnalle edellä mainituista seikoista selvityksen vuoden 2022 loppuun mennessä.

Helsingissä 19.10.2017

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Kari Tolvanen kok
varapuheenjohtaja Eva Biaudet r
jäsen Tiina Elovaara si
jäsen Katja Hänninen vas
jäsen Ari Jalonen si
jäsen Johanna Karimäki vihr
jäsen Niilo Keränen kesk
jäsen Suna Kymäläinen sd
jäsen Antero Laukkanen kd
jäsen Sanna Marin sd
jäsen Johanna Ojala-Niemelä sd
Juha Pylväs kesk
jäsen Antti Rantakangas kesk
jäsen Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Ville Tavio ps
varajäsen Ari Torniainen kesk
varajäsen Matti Torvinen si

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp
Vastalause

VASTALAUSE

Perustelut

Yleisesti

Lakivaliokunta on mietinnössään monipuolisesti käsitellyt tuomioistuinlakia eri näkökulmista. Valiokunta on nostanut myös esille mahdollisia ongelmia, joita uudistus voisi aiheuttaa.

Hallituksen esityksen taustalla on tarve säästää tuomioistuinten menoissa. Uudistuksella saavutettaisiin yhteensä arviolta noin 3—3,5 miljoonan euron säästöt henkilöstö- ja toimitilakustannuksissa. Lisäksi verkoston supistumisen myötä turvajärjestelyjen ja AIPA-varustelun edellyttämä investointipaine pienenisi yhteensä noin 2 miljoonaa euroa ja vuosittaiset käyttökustannukset noin 2 miljoonaa euroa. Säästöuudistus johtaa 7 käräjäoikeuden lakkauttamiseen ja 21 käräjäoikeuden istuntopaikan sulkemiseen, nykyisestä 57 paikasta. Tämä toiminnan keskittäminen tulee lisäämään painetta jäljelle jäävissä käräjäoikeuksissa ja edellyttää lisärakentamista ja henkilöstön siirtämistä. Lisäksi uudistuksen myötä kansalaisten oikeusturva ja käytännön edellytykset asioiden hoitamiselle heikkenevät. Kielellisten oikeuksien toteutuminen heikkenee merkittävästi. Laskelmat saatavien säästöjen takana ovat myös joutuneet kritiikin kohteeksi. Säästöistä ei ole esitetty riittävää selvitystä, ja ne saattavat olla jopa yliarvioituja. Sen sijaan esitykseen sisältyy tosiasiallinen mahdollisuus lisäkustannusten kasvuun. Näitä olisivat muun muassa kasvanut tilantarve jäljellejäävissä käräjäoikeuksissa ja kasvavat matkakustannukset.

Kun tarkastelee säästötavoitetta ja niitä seurauksia, joita uudistuksella on, emme katso lakiehdotuksen olevan perusteltu.

Taustaa

Suomen oikeuslaitosta on supistettu merkittävästi koko 2000-luvun ajan ja tuomioistuinten resursseja on vähennetty merkittävästi viime vuosina. Jo alun perin 1990-luvulla alioikeuksien muututtua käräjäoikeuksiksi pienennettiin alioikeuksien määrää 97:stä 70 käräjäoikeuteen. Pienimpien käräjäoikeuksien yhdistämistä on 2000-luvulla jatkettu asteittain niin, että vuonna 2000 käräjäoikeuksia oli 66 ja vuonna 2007 enää viitisenkymmentä.

Käräjäoikeuksien viimeisin rakenneuudistus toteutettiin vuoden 2010 alusta lukien. Tässä uudistuksessa käräjäoikeuksien määrä pudotettiin aiemmasta 51 käräjäoikeudesta nykyiseen 27 käräjäoikeuteen. Viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana on siis vähennetty 96 tuomioistuimesta (vuonna 1987) nykyiseen 27 käräjäoikeuteen. Hallitus ei ole tehnyt erikseen selvitystä vuoden 2010 reformin vaikutuksista oikeusturvan saatavuuteen ja tuomioistuinlaitoksen toimintaan.

Esityksestä johtuvat muutokset käräjäoikeusverkostoon

Esityksen mukaan nykyisten 27 sijaan jatkossa käräjäoikeuksia olisi 20. Käräjäoikeuspaikkakunnat olisivat Espoo, Helsinki, Hämeenlinna, Joensuu, Jyväskylä, Kajaani, Kouvola, Kuopio, Lah-

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp Vastalause

ti, Lappeenranta, Maarianhamina, Mikkeli, Oulu, Pori, Rovaniemi, Seinäjoki, Tampere, Turku, Vaasa ja Vantaa.

Uudessa käräjäoikeusverkostossa olisi 36 toimipistettä. Käräjäoikeuksien toimipaikkojen määrä vähenisi nykyisestä 57:stä 36:een. Käräjäoikeuksien 20 hallinnollisen kanslian lisäksi erillisiä kanslioita jäisi neljälle paikkakunnalle (Hyvinkää, Kemi, Kokkola ja Ylivieska) ja istuntopaikkaja 12 paikkakunnalle (Inari (Ivalo), Kauhava, Kittilä, Kuusamo, Nurmes, Porvoo, Raasepori, Rauma, Salo, Savonlinna, Sodankylä ja Utsjoki).

Uudistuksen seurauksena käräjäoikeus tai kanslia lakkaisi 12 paikkakunnalta. Näistä kolme on hallinnollista kansliaa (Järvenpää, Porvoo ja Raasepori); ne sijaitsevat eteläisessä Suomessa. Porvooseen ja Raaseporiin jäisi istuntopaikka. Muista kanslioista lakkaisivat Iisalmi, Kotka, Lohja, Raahe, Sodankylä, Imatra, Kuusamo, Savonlinna ja Varkaus.

Nykyisistä istuntopaikoista lakkautettaisiin 14 (Alajärvi, Alavus, Kauhajoki, Kemijärvi, Kemiönsaari, Kirkkonummi, Kristiinankaupunki, Kuhmo, Pieksämäki, Pietarsaari, Pudasjärvi, Suomussalmi, Tornio ja Uusikaupunki).

Alueet ja etäisyydet

Uudistusten tulisi perustua aitoon palveluntarpeen arviointiin. Käräjäoikeusverkoston supistamisella on ilmiselviä vaikutuksia alueelliseen tasa-arvoon. Keskittämisen myötä etäisyydet palveluihin kasvavat. Vaarana tässä on, että oikeuspalvelujen saatavuus heikkenee ja näin ollen kansalaisten oikeusturva vaarantuu.

Asiointimatkojen piteneminen tulee lisäämään myös asianosaisille ja heidän avustajilleen aiheuttuvia matkakustannuksia, joista osa maksetaan valtion varoista. Valtion varoista maksettujen todistelukustannusten määrä on vuonna 2015 ollut yhteensä hieman alle 2,5 miljoonaa euroa. Tässä on mukana todistajille maksetut päivärahat, matkakustannukset sekä taloudellinen menetys.

Oikeusministeriöllä ei ole omien sanojensa mukaan mahdollisuutta selvittää tarkasti sitä, miten matkakustannukset tulevat esityksen jälkeen kasvamaan, mutta on sanomattakin selvää, että ne tulevat kasvamaan. Henkilökunnan ja asianosaisten matkustelun lisäksi on varauduttava lautamiesten matkakustannuksista aiheutuviin lisäkustannuksiin.

Valtio ei korvaa kaikkia asianosaisille pidemmistä asiointimatkoista syntyviä kustannuksia. Myös pidempiin matkoihin käytettävä aika on asianosaisille tosiasiallinen kustannus. Näiltä osin osa uudistuksella lasketusta säästöstä voikin todellisuudessa olla kustannusten siirtämistä valtiolta tuomioistuimessa asioiville.

Kansalaisten kannalta käräjäoikeusverkoston supistaminen heikentää palveluita, sillä välimatkat kasvavat. Työryhmävaiheessa lausuntonsa esitykseen antaneen Tuomariliiton mukaan ehdotettu jättiyksiköiden käräjäoikeusverkosto ei ole maantieteellisesti tasapuolinen, eikä yhdenvertaisuus toteudu.

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp Vastalause

Ruuhka-Suomen ulkopuolella kärjämatkat kasvaisivat kohtuuttomasti ja oikeusturvan saataisuus vaikeutuisi Tuomariliiton mukaan merkittävästi. Uudistuksen olettamus etäasioinnin ja videoyhteyksien käytön voimakkaasta kasvusta on epärealistinen eikä perustu voimassa olevaan lakiin. Tuomariliitto korostaa, että etäisyyksien kasvu lisää kaikkien toimijoiden ja asianosaisten kärjäpäivään käytettyä aikaa. Lisäksi muut lakimiespalvelut näivettyvät tutkitusti muilta kuin tuomioistuinpaiikkakunnilta.

Lisäksi esityksellä keskitettäisiin tietyt erityisasiaryhmät, kuten merioikeusasiat, nykyisen kuuden kärjäoikeuden sijaan kahteen kärjäoikeuteen (Helsinki ja Ahvenanmaa). Näin ollen merioikeudellisten asioiden tuomiopiiri olisi Manner-Suomessa koko maa. Myös muita erityisasiaryhmiä, kuten ulosottoasiat, ryhmäkannesasiat ja sotilasoikeudenkäyntiasiat, keskitettäisiin harvempiin tuomioistuihin.

Muutoksen oheisvaikutukset

Kärjäoikeuksien karsimisen kohdalla kyse ei ole vain tuomioistumista, vaan myös paikkakuntien muista oikeudellisista palveluista. Yksityiset asianajotoimistot ja valtion oikeusaputoimistot ovat keskittyneet nykyisin pääosin paikkakunnille, joilla on kärjäoikeus.

Verkoston raju karsiminen on kohtalokasta asianajotoimistoille, jotka sijaitsevat paikkakunnilla, joilta kärjäoikeudet lakkautetaan. Aiempien kokemusten perusteella on ennakoitavissa, että toimistot katoavat niiltä paikkakunnilta, joilta kärjäoikeudet poistuvat. Tämän on todennut myös korkeimman oikeuden presidentti Timo Esko useaan kertaan. Merkittävä osa näiden paikkakuntien asianajajista on lähellä eläkeikää, ja on epätodennäköistä, että nuoret hakeutuisivat kyseisille paikkakunnille pitämään asianajotoimistoa.

Vaikka tuomioistuinasiat ovat aivan merkittävässä roolissa asianajotoimistojen toimeksiannoissa, niissä palveleaan asiakkaita myös muissa kuin tuomioistuinasioissa. Näitä asioita ovat esimerkiksi perhe- ja perintöoikeudelliset palvelut. Jos asianajotoimiston pitäminen ei ole jollakin paikkakunnalla kannattavaa tuomioistuinasioiden katoamisen myötä, häviävät paikkakunnalta myös muut edellä mainitut oikeudelliset palvelut. Palveluverkoston heikkenemisellä on negatiivinen vaikutus yksityishenkilöiden lisäksi myös yritysten oikeudellisen neuvonnan saatavuuteen.

Kielelliset oikeudet

Kaksikieliset kärjäoikeudet ovat vuosien ajan hioneet toimintaansa, jotta asiakkaalle turvattaisiin mahdollisuus käyttää äidinkieltään silloin, kun hän soittaa tiedustellakseen asiansa etenemisestä ja kun hän esittää asiansa kärjäoikeuden istunnossa. Uudistuksen myötä ollaan rikkomassa rakenteita, jotka ovat tähän mennessä toimineet hyvin.

Kärjäoikeuksissa, joissa ruotsi on selkeä vähemmistökieli, on tunnetusti ollut haasteita kielellisten oikeuksien toteutumisessa. Jo nyt asian käsittely pitkittyy helposti kuukausia, jos asianosainen haluaa käsittelyn ruotsiksi. Hallituksen esityksen käsittelyssä on väitetty, että kielitaitoisten henkilöiden rekrytointi isompiin toimipisteisiin on helpompaa. Tästä ei kuitenkaan ole mitään käytännön näyttöä, sillä esim. Espoolla on nykyiselläänkin ongelmia löytää ruotsinkielistä henkilökuntaa. Ratkaisuksi on tarjottu mm. kielituomareita (tuomareita, jotka hallitsevat kärjä-

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp
Vastalause

oikeuden vähemmistökielen) ja kielikursseja henkilökunnalle. Käytännön kokemus kuitenkin osoittaa, että yksittäiset tuomarit ja kurssitukset eivät tee käräjäoikeudesta kaksikielistä käytännössä.

Jotta rikoksen tai riita-asian osapuolilla olisi käytännössä mahdollista käyttää ruotsia käräjäoikeudessa, tulee Raaseporissa ja Porvoossa olla käräjäoikeuden kanslia. Kanslioiden sijainnista säädetään asetuksella. Jotta ruotsin kielen asema Etelä-Suomessa voidaan turvata, ei käräjäoikeusuudistusta voi viedä läpi nykyisessä muodossaan.

Myös tuomioistuinharjoittelu tulee uudistuksen myötä muuttumaan niin, että harjoittelun voi suorittaa ruotsin kielellä vain Ahvenanmaalla. Moni oikeustieteen maisteri, joka on opiskellut ruotsiksi, ei paperilla täytä kielitaitovaatimuksia, jotka tulevat olemaan ehtona tuomioistuinharjoittelulle mantereella. Vielä nykytilanteessa tämä onnistuu Vaasassa, joka uudistuksen myötä on muuttumassa enemmistökieleltään suomenkieliseksi.

Myös saamenkielisten oikeusturva tulee toimipaikkojen sulkemisen myötä heikkenemään. Sodankylän kanslian lakkauttaminen tulee vääjäämättä johtamaan siihen, että Lapin käräjäoikeuden edellytykset palkata saamenkielistä henkilökuntaa heikkenevät merkittävästi. Käräjäoikeusuudistus tulisi johtamaan myös siihen, että saamenkieliset joutuvat yrityssaneeraus- ja ulosottoasioissa vastaisuudessa menemään Oulun käräjäoikeuteen. Tuomariliitto on laskenut, että etäisyys esim. Ivalosta Ouluun on 510 km. Tätä ei voida millään tavalla pitää kohtuullisena.

Tuomioistuinvirasto

Keskeinen peruste hylkäämisesitykselle on myös uudistuksen huono ajoitus. Uudistusta ei tulisi tehdä ennen kuin on ratkaistu, tullaanko Suomeen perustamaan suunniteltu tuomioistuinvirasto.

Oikeusministeriössä asetettiin toukokuussa 2016 toimikunta valmistelemaan tuomioistuinviraston perustamista. Oikeusministeriön asettama toimikunta antoi ehdotuksensa 21.4.2017. Toimikunta ehdotti, että Suomeen perustettaisiin tuomioistuinvirasto, minkä oikeusministeri Häkkinen vahvisti Lakimiespäivillä 6.10.2017. Tuomioistuinvirasto huolehtisi tuomioistuinlaitoksen keskushallintoviranomaisen tehtävistä. Virasto vastaisi tuomioistuinlaitoksen toimintaedellytyksistä ja tuomioistuinten toiminnan kehittämisestä, suunnittelusta ja tukemisesta. Ehdotus tarkoittaa, että nykyisin oikeusministeriölle kuuluvat tuomioistuinten keskushallintotehtävät siirtyisivät tuomioistuinvirastolle. Tuomioistuinviraston keskeisiä tehtäviä olisi huolehtia tuomioistuimia koskevasta kehys- ja talousarviovalmistelusta, tuomioistuinten toimitilahallinnosta ja tietojärjestelmistä sekä yhteistyössä tuomarikoulutuslautakunnan kanssa tuomareiden koulutuksesta. Hallituksen esitys on suunniteltu annettavaksi eduskunnalle piakkoin, jotta virasto voitaisiin perustaa suunnitelman mukaan vielä kuluvalle vaalikaudella.

Katsomme, että esitettävän uudistuksen suunnittelu ja toteuttamisvaihtoehtojen arviointi kuuluisi nimenomaan tuomioistuinviraston ydintarkoitukseen, mikäli virasto perustettaisiin. Tästä johtuen käräjäoikeusuudistusta tulisi ajoitukseksi siirtää eteenpäin. Olisi asianmukaista ja tarkoituksenmukaista käsitellä ensin tuomioistuinviraston perustamista koskeva esitys, ja vasta sen jälkeen ottaa käsittelyyn tuomioistuinverkoston muutoksia koskevat uudistukset.

Valiokunnan mietintö LaVM 11/2017 vp
Vastalause

Loppuyhteenvedo

Keskeisimmät ongelmat liittyvät uudistuksessa kielellisiin oikeuksiin, alueelliseen tasa-arvoon sekä uudistuksen ajoitukseen. Hallituksen esitys ei riittävän hyvin varmista sitä, miten riittävä ruotsinkielinen henkilökunta tullaan jatkossa turvaamaan etenkin Uudellemaalle ja Pohjanmaalle. Erityisesti riittävän kansliahenkilöstön varmuus on tulevaisuudessa epäselvä, vaikka hallitus esityksensä perusteluissa painottaa, että asiaan tulee kiinnittää huomiota.

Ottaen huomioon oikeuslaitoksen niukenneet resurssit vuosikymmenien saatossa, voidaan jo perustellusti kysyä, mitä vaikutuksia esityksellä on juttujen käsittelyaikoihin ja tuomioistuinten ruuhkautumiseen. Tämä on myös työelämäkysymys, sillä uudistuksen jälkeen henkilöstön tulee toimia yhtä tehokkaasti (ellei tehokkaammin) pienemmällä henkilöstöllä isommissa yksiköissä, mikä ei taatusti ole omiaan lisäämään työhyvinvointia.

Hallitus painottaa voimakkaasti digitalisaation tuomia paineita käräjäoikeusverkoston supistamiseksi ja perustelee leikkauksia esimerkiksi sillä, että nyt lakkautettuja käräjäoikeuksia on liian kallis varustaa uudella teknologialla. Herää kysymys, millä resursseilla hallitus aikoo sitten ylipäätään varmistaa tuomioistuinten digitalisoinnin. Etäasiointijärjestelmien kehittämiseen olisi-kin varattava riittävät resurssit. Esimerkiksi nyt tuomioistuinten asian- ja dokumentinhallinnan kehittämishankkeen (ns. AIPAn) käytännön toteutuksessa on ollut suuria haasteita.

Kansalaisten oikeusturva ja mahdollisuus saada oikeudellisia palveluita täytyy turvata kaikissa tilanteissa. Mahdollisia säästöjä ei saa siirtää oikeuslaitoksen asiakkaiden maksettavaksi. Etäasiointia on kehitettävä voimakkaasti. Lisäksi tuomareiden erikoistuminen voidaan turvata myös muilla keinoin kuin yksikkökokoja kasvattamalla.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotukset hylätään.

Helsingissä 19.10.2017

Eva Biaudet r
Katja Hänninen vas
Johanna Ojala-Niemelä sd
Suna Kymäläinen sd
Sanna Marin sd
Johanna Karimäki vihr
Antero Laukkanen kd